

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Koulutuspoliittinen selonteko on kattava yksilön oikeuksien ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Haasteellista selonteossa on, että se tarkastelee asioita pääasiassa opetus- ja kulttuuriministeriön näkökulmasta. Tällaisessa selonteossa tulisi huomioida koulutuspolitiikkaan vaikuttavien asioiden taustoja laajemmin ja tarkastella muutosten juurisyitä. Tarkastelussa pidetään keskeisiä koulutuspoliittiseen tilanteeseen vaikuttavia taustatekijöitä itsestään selvyyksinä. Tällainen on esimerkiksi väestökehitys. Selonteko tunnistaa väestökehityksen koulutukselle aiheuttaman haasteen. Selonteossa ei oteta minkäänlaista kantaa siihen, miten kansallisilla toimilla (esim. sosiaali- ja perhepolitiikka) voidaan vaikuttaa väestökehitykseen, joka vaikuttaisi koulutuspolitiikkaan viiveellä, mutta kestäväällä tavalla. Katsantokannan tulisi olla laajempi ja tällaisessa selonteossa tulisi huomioida pitemmän aikavälin muutoksiin vaikuttaminen.

Selonteko tunnistaa hyvin väestökehityksen koulutukselle aiheuttaman haasteen, erityisesti varhaiskasvatuksen, peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen osalta. Edelleen lähtökohtana on analyysi, jonka mukaan sektoroitunut koulutusjärjestelmämme ei palvele kansalaisia ja yhteiskuntaa parhaalla mahdollisella tavalla. Selonteossa jää kuitenkin vähemmälle huomiolle työelämässä olevan henkilöstön jatkuvaan kouluttautumiseen ja korkeakoulutuksen saavuttamiseen. Ammattikorkeakoulujen ylempien tutkintojen roolia tulisi tuoda vahvemmin esille.

Selonteossa esitetään varhaiskasvatuksen, peruskoulujen ja toisen asteen koulutuksen rahoituksen ja ohjauksen keskittämistä nykyistä vahvemmin opetus- ja kulttuuriministeriöön. Selonteossa on vahva painotus ohjata ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjäkenttää yhdentymään ja mahdollistamaan toisen asteen duaalimallin ylittävää yhteistyötä myös koulutuksen sisältöjen osalta.”

Ammattikorkeakoulujen kannalta keskeinen ja vahva työ- ja yrityssektorin yhteistyö niin koulutuksen kuin TKI-toiminnan osalta ei näy riittävästi selonteon linjauksissa. Pk-sektori on keskeisessä asemassa, kun tarkastellaan työpaikkojen ja innovaatioiden syntyä.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visiossa tarkastellaan hyvin koulutuksellisen tasa-arvon kehittämistä ja sivistyksen merkitystä kansakunnan kehittämisessä. Samoin osaamisen ja kilpailukyvykkyyden kehittämistä. Kuitenkin kunnianhimoa toivoisi enemmän. Jotta vision tavoitteisiin päästään, pitää korkeakoulutettujen määrää kasvattaa ja huolehtia riittävästä resurssien suuntaamisesta koulutukseen ja TKI-toimintaan.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Selonteossa on nostettu esiin huoli varhaiskasvatuksen kelpoisen opetushenkilöstön riittävydestä. Huoli on akuutti ja ajankohtainen. Riittävyysongelma ei kuitenkaan ratkea ainoastaan yliopistojen varhaiskasvatuksen opettajakoulutusta laajentamalla. Varhaiskasvatuksen opinnot sosionomitutkinnossaan suorittaneiden ja lisäksi sosionomi (YAMK) -tutkinnon suorittaneiden kelpoisuutta varhaiskasvatuksen esimiestehtäviin tulisi edistää kelpoisuuksia uudelleen tarkastelemalla.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Toisen asteen koulutuksen osalta tavoitteet ja toimenpiteet ovat hyviä, mutta jollakin tapaa tuttuja aikaisemmilta vuosilta. On tärkeää, että toiselta asteelta valmistuvilla on riittävät ja nykyistä paremmat perusvalmiudet selviytyä korkeakouluopinnoissa

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Korkeakoulutuksen laajentumisen edellytyksenä on toiselta asteelta (ammatillinen koulutus, lukio) valmistuvilla on riittävät valmiudet menestyä korkeakouluopinnoissa. Perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota oppimistuloksiin ja osaamiseen. Edellinen hallitus teki toisen asteen reformin, mutta koulutuksenjärjestäjien kirjo on edelleen laaja. Tässä yhteydessä tulisi pohtia myös toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulutuksen yhteistyön vahvistamista, jotta opiskelijoiden mahdollisuudet korkeakouluun siirtymiseen on turvattu ja koulutuspolut ovat saavutettavia.

Selonteossa esitetään vieraskielisen koulutuksen määrän kasvattamista. Ajatus koulutusperäisen maahanmuuton vahvistamisesta on hyvä, mutta se yksinään ei ratkaise ongelmaa. Vieraskielisen koulutuksen toteuttamista tulisi joustavoittaa raja-alueilla. Tässä yhteydessä tulisi asetustasolla väljentää tutkintokieliäritelmää.

Hallitusohjelmassa asetettu tavoite, että puolet nuorista aikuisista suorittaisi korkeakoulututkinnon, ei ole riittävän kunnianhimoinen vuoteen 2040 ulottuvalle selonteolle. Ennakointitieto osaamistarpeiden muutoksesta kertoo korkeakoulutasoisen osaamisen tarpeen kasvavan työelämän muuttuessa. Kansainväliset vertailut osoittavat, että Suomen keskeisissä kilpailijamaissa korkeakoulutettujen osuus on nousemassa esitettyä tavoitetta korkeammaksi. Jos haluamme olla väestön osaamistasossa maailman kärkeä, tulee tavoitteiden kunnianhimoa nostaa esitettyä korkeammalle.

Korkeakoulutuksen määrällinen kasvattaminen edellyttää vahvaa ja ennakoivaa resurssointia, jotta koulutuksen laajuus, laatu ja saavutettavuus voidaan varmistaa. Ammattikorkeakoulujen rahoitus suoritettua tutkintoa kohti on laskenut 2010-luvulla 30 prosenttia. Viimeisten vuosien talouden kiristyminen on tuonut kuitenkin huomattavasti tehokkuutta ammattikorkeakoulujen toimintaan. Viime vuonna päätetyt opiskelijamäärien lisäykset tarkoittavat rahoituksen edelleen supistumista opiskelijaa kohden. Tämä tehokkuuden kasvattamisen tie on kuitenkin kuljettu loppuun, eikä esitetyt koulutuslaajennukset ja uudistukset ole toteuttamiskelpoisia ilman riittävää resurssointia. Selonteossa tulee sitoutua kasvattamaan korkeakoulutukseen kohdennettuja resursseja vähintään samassa tahdissa OECD-maiden keskimääräisten koulutuspanosten kasvun kanssa.

Korkeakoulutuksen määrällinen laajentaminen asettaa paineita opiskelijavalintojen uudistamiselle. Tähtäimessä on oltava opiskelijavalinnat, joiden tavoitteena on mahdollistaa koulutuksen aloittaminen mahdollisimman suurelle joukolle. Nykyisinhän valinnat perustuvat hakijoiden karsimiseen ja korvaavien mahdollisuuksien kuten avoimen korkeakoulutuksen väylän tarjoamiseen. Selonteossa esitetty avointen korkeakouluopintojen perusteella tehtävien valintojen lisääminen ei ole riittävä toimenpide opiskelijavalintojen kehittämiseksi. Koko opiskelijavalintamalli tulee ottaa uudelleen tarkasteltavaksi

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Luvussa esitetyt tavoitteet ovat hyviä, mutta toimenpiteissä viitataan vain TKI-tiekartan toimenpiteisiin sekä tieteellisen tutkimuksen kehittämiseen. Sinällään tiekartan toimenpiteet ovat hyviä, mutta toimenpiteet eivät ratkaisen alueellisen yrityselämän kilpailukyvykkyyden kehittämistä, eikä ammattikorkeakoulujen edellytyksiä tukea yrityksiä innovaatiokyvykkyyden parantamisessa. Ammattikorkeakouluilla on merkittävä rooli erityisesti alueellisen elinkeinoelämän kilpailukyyn kehittämisessä ja soveltavassa tutkimuksessa .

Työelämälähtöiselle tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalle on alueellinen tarve, joka kohdistuu erityisesti pk-sektorin uudistumiseen ja kehittymiseen. TKI-toiminta, jonka korkeakoulukampukset tuovat alueille, on elinvoiman perusta koulutustarjonnan ohella. Tätä on kehitettävä osana TKI-tiekartan toimeenpanoa. Ammattikorkeakouluilla on merkittävä rooli alueellisissa ja kansallisissa ekosysteemeissä. Roolina on rakentaa monitoimijaisia

työelämäverkostoja sekä varmistaa TKI-työssä kehittyvän uuden osaamisen tiedon siirtyminen laajemmin yhteiskunnan ja elinkeinoelämän käyttöön.

Ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan rahoitus perustuu tällä hetkellä lähes yksinomaan kilpailtuun rahoitukseen, joka ei kaikilta osin tue ammattikorkeakoulun strategialähtöistä TKI-toiminnan profiloitumista. Kilpailtu rahoitus perustuu rahoitusohjelmien strategisiin tavoitteisiin ja ne ohjaavat ammattikorkeakoulujen toiminnan suuntaa. Tässä selonteossa ammattikorkeakoulujen TKI-toiminta saa aivan liian vähäisen huomion, vaikka työelämän katalysaattorina toimiva innovaatiotoiminta, ja soveltava tutkimus tuo kasvua koko Suomeen. Ammattikorkeakoulujen rooli on innovaatiotoiminnassa on keskeinen ja tärkeä. Kansallisesti tulisi luoda ammattikorkeakoulun TKI-toimintaan soveltuva rahoitusmekanismi.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Korkeakoulujen jatkuvan oppimisen tarjontaa ja aikuisten koulutusmahdollisuuksia käsittelevissä osioissa on keskitytty lähinnä tutkintoa pienempien osaamiskokonaisuuksien tarjonnan kehittämiseen. Työikäisen väestön määrä kasvaa eikä heidän oppimisensa tarpeita voi rajata pelkästään lyhytkestoiseen kouluttautumiseen. Selonteko tunnistaa heikosti aikuisten tarpeen osallistua tutkintoon johtavaan koulutukseen työuran aikana.

Selonteossa ei oteta myöskään kantaa, miten tällainen koulutus kyetään rahoittamaan. Korkeakouluilla on rajalliset mahdollisuudet ottaa tutkintoon johtavaan koulutukseen osasuorittajia. Jatkuvan oppimisen tavoitteellinen asetanta on hyvä, mutta toteuttamisen rahoitusta ei ole pohdittu ollenkaan, vaan asia on jätetty ratkaisematta.

Työmarkkinoiden kannalta myös tutkintokoulutuksella on merkittävä rooli työikäisen väestön osaamisen kehittämisessä ja siksi tutkintokoulutuksen joustavoittaminen kansallisen ohjauksen osalta tulisi ottaa vahvemmin esiin selonteossa. Korkeakoulutuksen on oltava avoinna myös aikuisille. Esimerkiksi ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot (YAMK) ovat toimiva ja suositaan kasvattava koulutusmuoto työuran aikaiseen osaamisen kehittämiseen.

Ammatillisen koulutuksen jälkeen polku korkeakoulutukseen vie työelämän kautta. Aikuiset kouluttautuvat pääosin työn ohessa. Ammattikorkeakoulujen opiskelijoista 59 prosenttia on työllisiä. Tämä tarkoittaa, että korkeakoulutuksen aloittamista ei voida arvioida vain suhteessa 20-vuotiaisiin, jotka päättävät toisen asteen koulutuksen. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen jälkeinen polku ammattikorkeakouluun kulkee usein työelämän kautta. Tämä koskee myös osaa Suomeen muualta muuttavia.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Selonteossa on hyvin nostettu esille henkilöstön osaamistarpeiden kehittäminen ja opettajakoulutuksen uudistaminen. Nämä ovat tärkeitä asioita, mutta eivät sinällään ratkaise opetustyön houkuttelevuutta vahvan työelämäkokemuksen omaavien asiantuntijoiden joukossa. Tällaisia työelämän asiantuntijaosaajia ammattikorkeakoulut tarvitsevat. Tulisi pohtia kansallisia malleja, jotka mahdollistavat joustavat ja erilaiset mallit osaavan opetushenkilöstön saamiseksi. Tällaisia ovat mm. yritysryhmissä hankittava asiantuntijuus, työelämäprofessorit.

Selonteossa on esitetty huoli varhaiskasvatuksen kelpoisen opetushenkilöstön riittävydestä. Tämä ei ratkea yksin yliopistojen varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen laajentamisella. Varhaiskasvatuksen so-sionomeille tulisi palauttaa varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys ja mahdollisuus edetä päiväkodinjohtajan tehtäviin, jolloin voitaisiin varmistaa monimuotoisen varhaiskasvatuksen kelpoisen henkilöstön riittävyttä koko maassa.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Selonteossa on hyvin nostettu taito-, taide- ja kulttuurin perusopetus ja sen kehittäminen esille. Selonteossa on myös kuvattu järjestämisen toteuttamismallit, jotka perustuvat vahvasti vapaan vapaan sivistyksen oppilaitoksiin. Peruspainotusta tulisi muuttaa siten, että taito- ja taideaineiden opetusta on riittävästi järjestettynä osana perusopetusta kattavasti ja tasapuolisesti koko maassa. Taito- ja taideaineiden opetuksen määrää tulisi kasvattaa perusopetuksessa.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Luvun toimenpiteet ovat pääosin kannatettavia. Täysi-ikäisen opiskelijan kohdalla tulisi poistaa kokonaan vanhempien tulosidonnaisuus epätasa-arvoisena kohteluna.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Ei kommentoitavaa

Tiirola Jouko
Lapin ammattikorkeakoulu